

İstiklâl Grubu

Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918’de Birinci Dünya Savaşı’ndan yenilmiş olarak ayrılınca ülke dört bir yandan işgale uğramıştı. İtilaf Devletleri ve onlarla işbirliği içinde bulunan Türk ve Müslüman olmayan kimi Osmanlı unsurları, bu durumdan yararlanmak ve Osmanlı Devleti’nin varlığına, bağımsızlığına son vermek, Osmanlı topraklarını sömürgeleştirmek, Türkleri geldikleri Orta Asya’ya sürmek düşüncelerini uygulamaya koydular. Ülkenin bütünlüğünü, halkının can ve mal güvenliği başta olmak üzere temel haklarını ve özgürlüğünü korumaktan sorumlu bulunan siyasi iktidar yenilmişlik psikolojisi ile hareket ederek işgalcilere karşı sesini çıkaramıyordu. Ancak tarihin hiçbir döneminde tutsaklık yaşamı sürmemiş olan Türk halkı, hiçbir yerden emir almaksızın asker ve sivil milliyetçi aydınların öncülüğünde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurarak varlığını ve bağımsızlığını koruma mücadelesini başlattı. İstanbul’dan dalga dalga yurdun dört bir yanına yayılan bu hareket, Mustafa Kemal Paşa’nın Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak Anadolu’ya geçmesinden sonra daha da güçlendi. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde Türk halkının istekleri dile getirildi. Meşru zeminlerde hakkını arayan Türk halkı siyasal iktidara destek vermek için seçtiği mebuslarını İstanbul’a göndererek 12 Ocak 1920’de Osmanlı Parlamentosunu çalışmasını sağladı. Uygulanmayan Kanun-ı Esasi’nin (Anayasanın) uygulanmasını ve kısa bir süre için de olsa meşruti sisteme dönülmesini gerçekleştirdi. Seçim sonuçlarından memnun olmayan İtilaf Devletleri ve Osmanlı yöneticileri, Meclisin çalışmalarından da memnun kalmadı. 28 Ocak 1920’de Meclisçe kabul edilip 17 Şubat 1920’de açıklanan Misak-ı Millî’den sonra 16 Mart 1920’de İstanbul fiilen İtilaf Devletleri’nin işgali altına alındı. Kimi mebuslar tutuklandı. Bunun üzerine Meclis-i Mebusan üyeleri özgür çalışma olanağının kalmadığını belirterek çalışmalarına ara verdi. 11 Nisan 1920’de de Padişah anayasal yetkisini kullanarak Meclis’i feshetti.

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul’un işgalini “yirminci yüzyıl medeniyet ve insanlığın kutsal saydığı bütün esaslara, hürriyet, milliyet vatan duyguları gibi bugünkü insan toplumlarının temelinde yatan bütün ilkelere ve insanlığın bu ilkeleri meydana getiren ortak vicdanına” indirilmiş bir darbe olarak gördü ve protesto etti. 19 Mart 1920’de yayınladığı genelgede “İtilaf Devletleri tarafından devlet merkezinin bile resmen işgalinin devletin yasama, yargı ve



Hakimiyet-i Milliye 9 Mart 1337 (1921)

yürütmeden ibaret olan millî güçlerini işlemez duruma" getirdiğini, bu durum karşısında Meclis-i Mebusan'ın görevini yapmadığını Hükûmete resmen bildirerek dağıldığını belirtti. "Devlet merkezinin korunmasını, milletin bağımsızlığını ve devletin kurtarılmasını sağlayacak tedbirleri düşünmek ve uygulamak üzere millet tarafından olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisi, Ankara'da toplantıya" çağırdı. Dağılmış olan Meclis-i Mebusan üyelerinden Ankara'ya gelebileceklerin de bu meclise katılabileceklerini belirtti.

Gerek İtilaf Devletleri gerekse Osmanlı Devleti yöneticileri Mustafa Kemal Paşa'nın bu çıkışını tepkiyle karşıladılar. Sahip oldukları tüm imkânları kullanarak seçim çalışmalarını durdurmak istediler. Ancak amaçlarına ulaşamadılar. Çünkü Türk halkı vatanını işgalci güçlerden kurtarmak, özgür, bağımsız yaşamak istiyordu. Yapılan tehditlere, çıkarılan isyanlara, dini siyasete alet eden şeyhülislam fetvalarına, kurulan Hilafet Ordularına rağmen seçimler yapıldı ve 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da toplanarak çalışmalarına başladı. Bu meclis, Meclis-i Mebusan'da kabul edilen Misak-ı Millî ile çizilen sınırlar içindeki işgalci güçleri kovmak, tutsak durumda olduğunu düşündüğü padişah ve halifeyi kurtarmak, halkın can güvenliği, mal güvenliği gibi temel haklarını güvence altına almak istiyordu. Bu konuda gerek 19 Mart genelgesine göre seçilen gerekse İstanbul'un işgali üzerine kaçıp Ankara'ya gelen ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılan üyeler arasında herhangi bir ayrışma yoktu. İkinci Meşrutiyet devrini yaşamış olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin düşünsel yelpazesi oldukça genişti. Milletvekilleri arasında Meşrutiyet Döneminde kurulan siyasal partiler içinde fiilen çalışmış olanlar da vardı. Ancak ülkenin içinde bulunduğu koşullar parti mücadelesine uygun olmadığı için başlangıçta parti düşüncelerini arka plana atmışlar, Misak-ı Millî etrafında birleşmişlerdir. Fakat milletvekilleri birbirlerini tanıdıkça ve savaşın kısa sürede bitmeyeceğini anladıkça amaca ulaşmada izlenecek yol konusunda belli ilkeler etrafında toplanmalar da başlamıştır. 1920 yılı Ağustos'unda kimi mebuslar iç politikada izlenecek yolu saptamak için Halkçılık esasına dayanan bir yasa teklifi hazırlamışlardır. Bu tasarı milletvekilleri arasında hizipleşmenin de fitilini ateşlemiştir. Halk Zümresi, Müdafaa-i Hukuk Zümresi, Tesanüd Grubu, Islahat Grubu, İstiklâl Grubu gibi hizipler ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın deyimi ile "blok hâlinde bulunan meclis beş parçaya" bölünmüştür. Bu bölünme sağ/sol gibi bir bölünmeden öte "hissî, şahsi, fikrî muhtelif esbabdan dolayı" olmuştur. Tüm bu hizipler/gruplar Meclisin daha etkili ve düzenli çalışmasını sağlamak, Meclis Başkanlık Divanı ile İcra Vekilleri Heyetine yardım etmek gerekçesiyle kurulduklarını belirtmişlerdir. Ancak gidişat tam tersi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın anlatımıyla Meclisten iş çıkarmak zorlaşmıştır. Ayrıca bu hiziplerin hiçbiri de amaçlarını gerçekleştirecek sayıya ulaşamamıştır. Hizipler, Hükûmetin icraatlarını sık sık Meclis gündemine getirerek vekilleri güç durumlara düşürmüşlerdir. Uygulanan Meclis Hükûmeti sistemine göre Hükûmet üyeleri tek tek Meclisten seçildiği için, Hükûmet üyeleri çeşitli konuları meclise getirmek ve meclisin onayının almak zorunda idi. Oysa bu bölünmeler nedeniyle "en basit mesailde bile Meclis'ten karar almak" zorlaşmıştı. Tartışmalarda farklı bir yaklaşım getirileceğine söz kürsüsü âdeti grup adına konuşanların retorik yarışırma alanına dönüşmüştü. Tartışmalar gereksiz yere uzatılmış bu da Meclis'in veriminin düşmesine ahenginin bozulmasına yol açmıştı. Bu durumdan rahatsız olan Mustafa Kemal Paşa'ya hayranlık duyan, ileri görüşlü otuz-kırk kadar milletvekili bir araya gelerek İstiklâl Grubu'nu kurmuşlardır. Bunlar, Meclis'te "Terakkiperver-Milliyetperver" akımı temsil edeceklerini açıklamışlardır. Ancak kimlerden oluştuğu, programının yapılıp yapılmadığı belli değildir. Kuruluş haberinin arkasından program çalışmalarına başlandığı açıklanmış ise de 21 Mart 1921'e kadar program konusunda olumlu bir gelişme görülmemiştir. Önemli gördükleri konuları Grup idare heyetine götürdükleri, zaman zaman Grup Genel Kurulu'nun da görüşüne başvurdukları kimi kaynaklarda belirtilmiştir. Dolayısıyla grup üyeleri, Grubun görüşünü Meclise kabul ettirebilmek için büyük bir çaba göstermişlerdir. 9 Nisan 1921'de Besim Atalay Bey "sizin lehinizde, İstiklal Grubu'nun lehindedir" diyerek bu grup üyelerinin itirazlarını önlemeye çalışmıştır.

Grubun kurulması tepkileri de beraberinde getirmiştir. Örneğin Öğüd gazetesi, İstiklâl Grubu'nu parti şubesi olarak görmüş ve Meşrutiyet'ten beri süregelen partileşme hastalığından Ankara'nın da kurtulamadığı tezini ortaya atmıştır. Ülkedeki ayrışmaların temelinde partileşme olduğunu iddia eden Öğüd gazetesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Misak-ı Millî'yi gerçekleştirmek için toplandığını anımsattıktan sonra, yasama görevini yapmak için Meclis'e katılanların bağlı buldukları düşünce akımlarını da birlikte getirmelerinin doğal olduğunu kabul etmiş; fakat içinde yaşanan gerçekler karşısında ulusu temsil eden milletvekillerinin görevinin "demir iradeli bir şiar ile vatani kurtarmak" olduğunu belirtmiştir. Ülke gerçeğinden uzaklaşarak kuramsal tartışmalar içine girmeyi taklitçilik olarak niteleyen Öğüd gazetesi; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu tip hizipleşmeyi ülkenin çıkarlarına uygun bulmamıştır. Başlangıçta Meclis içindeki hizipsel ayrışmalara ses çıkarmayan Mustafa Kemal Paşa da gidişattan memnun olmamış olacak ki 10 Mayıs 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Gurubu (Birinci Grup) adı altında büyük bir grup kurarak Meclis çalışmalarının daha verimli hâle gelmesini sağlamıştır.

İhsan GÜNEŞ

KAYNAKÇA

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre I, İctima Senesi 2, C 9. T.B.M.M Matbaası, Ankara 1954.

Hâkimiyeti Milliye, 9 Mart 1337/1921

Öğüd, 22 Mart 1337

Atatürk, Kemal, **Nutuk(1919-1927)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009.

İnan, Arı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1982.

Arıkoğlu, Damar, **Hatıralarım**, İstanbul: Tan Matbaası,1961

Güneş, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı(1920-1923)**, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.

Özalp, Kâzım, **Milli Mücadele (1919-1922)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1971.

Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi**, 2. Kitap, Bilgi Basımevi, Ankara 2009.

Tarih IV, Devlet Matbaası, İstanbul 1934

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istiklal-grubu/?pdf=4934> adresinden erişilmiştir